

Министерство образования Республики Тыва
Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Средняя образовательная школа с.Межегей

РАССМОТРЕНО

На заседании ШМО

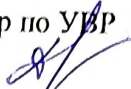
Тюлуш Л.А.

Протокол №1

от «31» августа 2023г.

СОГЛАСОВАНО

Зам.дир по УВР

Дамба М.М.

от «31» августа 2023г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор школы

МБОУ «СОШ
с. Межегей

Оюв Ч.К.

Приказ №95/1

от «31» августа 2023г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по внеурочной деятельности «Улусчу ужурлар»

для обучающихся 8 класса

Межегей 2023

Тайылбыр бижик

Амгы үеде сүзүк болгаш мөзү- шынар кижизидилгезин өөрөдилгениң федералдыг күрүне стандартының методологтуг үндезини кылдыр тодараткан. Өөрөдилге- кижизидилге ажылынга сүзүк болгаш мөзү- шынар кижизидилгези мурнуку черни ээлеп, ол төөрээн дыл, онзагай культура, ооң байлаан хумагалаан хөй националдыг болгаш хөй культуралыг россияжи ниитилелди быжыктырарын негеп турар.

Бүгү чүве өг- бүледен эгелээр. Ада –иези, өгбелери ажы- төлдүң угу, дөзү болурундан аңгыда, уругларнын мөзү- шынарын хевирлеп, оларнын угаан- медресин сайзырадып, сөс- домаан чечен- мерген, чедингир кылдыр өөрөдир болгай. Өг- бүлениң уруглар кижизидеринге, ажыл- агый өөрөдиринге, чуртталгага белеткээринге салдары улуг, харысалгалыг деп чүве кижини төрөлгөтөнниң сайзыралының эге чадазындан эгелээни билдингир. Ынчангаш өг- бүле уруглар кижизидер эртемниң тыптып келгениниң эге үндезини болуп, сайзырап, чадалар аайы- биле ооң арга- дуржулгазы калбарып, негеп эгелээн болгаш амгы үеде база-ла ол хүлээлгелерни күүседип турар.

Ажы- төл кижизидеринге, уругнуң кижизиг болурунга өг- бүлениң салдары улуг деп чүве билдингир. Аныяк өскөнниң угаан- медресиниң база мага- бодунуң быжып сайзыраар үези 14-16 харлыында оларга өг- бүле, өгбелер, анык өг- бүле, ажы- төл азыраар дугайында билиглер эргежок чугулазын барымдаалааш, школаның 8-9 класстарынга «Өг- бүле педагогиказы» деп немелде өөрөдилгеге чорудар эртемни сүмөлөп турар.

Ооң кол сорулгазы: тыва улустуң үндезин культуразында өг- бүле кижизидилгези уругну кижини болур кылдыр ооң иштики сагыш- сеткилин, мөзү- бүдүжүн, аажы-чаңын сайзырадыр ыдыктыг сүзүктерин, дуржулгазын, кол арга- методтарын; чепсектерин өөрөникчилерге билиндирери болгаш оларнын боттарын амыдыралында эң- не харысалгалыг хамааты болуп, өг- бүле тударынга белеткээри болур.

Бо кол сорулганы чедип алыры дараазында чугула айтырыгларны шиитпирлээринден хамааржыр:

- 1) Өг-бүле дугайында делегей чоннарынын философтарының ,шылгараңгай эртемдээриниң болгаш башкыларының салгалдарга арттырып каан өөрдиглерин билип алырынче, оларны сайгарып билиринче уругларны угландыраары;
- 2) Тыва өг- бүле, өгбелер, дөргүл- төрөл деп кымнарыл деп билиглерни амыдыралында медреселдиги- биле билип алырынга болгаш оларга хамаарышкан чаңчылдар, ёзулалдар, ужурларны сагырынга таарымчалыг байдалдарны тургузары;
- 3) Ие кижиниң, ада кижиниң үлегери болгаш ол үлегерге келир үеде ада, ие болурунга белеткээриниң, өг- бүлеге ажы- төл кижизидериниң кол утказы- биле таныштыраары;
- 4) Өөрөникчилерни боттарынын келир үези, эртем-сургуул мергежил чедип алып, өг- бүле тудар талазы-биле боттарынга баш бурунгаар шилигени кылып билир кылдыр белеткээри.

Салдынган сорулгаларны боттандыраары нарын деп чүвени билип, кол билиглерни өөрөникчилерге кысказы-биле угаадып тургаш, ук эртемниң үндезиннерин хажытпазын, ооң үргүлчү өскерлип, сайзырап турарын, ооң шиитпирлеттинмээн айтырыгларының ам-даа барын кичээл бүрүзүңгө тайылбырлап, чуртталгадан алган чижектерни аңаа барымдаа кылдыр ажыглап, ук эртем үениң агымында турар дээрзин көргүзөр.

Өг- бүле педагогиказын өөренип тура,уругларны өг- бүле – кижиниң сүзүү, амы- хуу чуртталганың үндезин ораны деп чүүлдерни кижизидерде болгаш сайзырадырда, чоннун өг- бүлеге хамаарышкан чаңчылдарынга, ёзулалдарынга, ужурларынга даяныр.

№	Темазы	Шагы	План-биле шагы	Эрттирген шагы
1	Кирилде кезээ.Өг- бүле педагогиказының өөренириң амгы үеде чуруму.			
2	Өг-бүле - дээди сүзүк.			
3	Өг-бүле педагогиказының эртемде туружу, сайзыралы. Педагогика деп сөстүң тывылганы.			
4	Өг-бүле педагогиказы улусчу педагогиказының чарылбас кезээ.			
5	Педагогика эртеминиң кол өөренир чүүлү – кижизидилге.			
6	Делегей чоннарының классик педагогтарының өг- бүле дугайында өөредиглери.			
7	Тыва өг-бүле педагогиказы: укталган дөстери, кол билиглери. Чаңчыл,ёзулал, ужур-өг-бүле кижизидилгезиниң укталган дөстери.			
8	Тыва улустуң кижидугайында өөредии.			
9	Өг-бүле педагогиказының кол билиглери.			
10	Өг-бүле педагогиказынга хамаарыштыр ажыглаар принциптер.			
11	Өгбелер. Өгбелерниң уругларга, өг ээлеринге хамаарылгазы, оларның кижизидилгеге , өг ажылынга киржилгези.			
12	Ада- ие. Ада- ие – уругну бодарадып, дорукуруп, азырап,сайзырадып , кижидилгедер улус.			
13	Дөргүл- төрөл. Тыва чоннуң төрөлдежи чурттаар чаңчылын салбааны.			
14	Ие төрели.			
15	Ада төрели.			
16	Ук –ызыгуурнуң кижизидилгеге салдары.			
17	« Салгал ыяжын» тургузуп, чурууру.			
18	Тыва өг-бүлениң кижизидикчи салдары: ие кижидилге, ада кижидилге. Ада- ие улус кандыг болурул.			
19	Тыва өг-бүлеге кижизидилгениң кол өзээ- УК чоннуң кижидилгени дугайында өөредии.			
20	Ие кижидилге- өг-бүлениң эгези, ооң үлегер –чижээ.			
21	Ада кижидилге - өг-бүлениң дөзү, ооң кижизидилгеге онзагай киржилгези, үлегери,салдары.			
22	Тыва херээжен чоннуң ыдыктыг сагылгалары.			
23	Эр кижидилгени арын- нүүрүнүң кодекизиниң			

	дугайында ажык чугаа. С.А. Сарыг-оол «Ачам холу»			
24	Тываның сураглыг чогаалчылары ава дугайында. Тываның сураглыг херээженнери.			
25	Өг-бүлеге уруглар кижизидилгезинин кол сүзүктери. Чаш уруг – дээди сүзүк.			
26	Күш –ажыл - дээди сүзүк.			
27	Төрээн дыл- дээди сүзүк.			
28	Кадыкшыл- кижинин чуртталгазы - дээди сүзүк.			
29	Онзагай байлак үндезин тыва культуразы: уран чүүл- дээди сүзүк.			
30	Өг- бүле байырлалдары - дээди сүзүк.			
31	Шажын- чүдүлге айтырыының өг- бүлеге салдары.			
32	Чер биле дээр. Ай биле хүн.			
33	Бойдус болгаш кижини.			
34	Кижини болгаш чуртталга. Түңнел кичээл.			